

Pri. 45. Num. 20.

DISSERTATIO HISTORICO-POLITICA
DE
OPIFICIORVM
IGNOBILITATE INANI
ET NOXIA

1771

6

P. 266.

QVAM
EX DECRETO AMPLISS. ORDIN. PHILOSOPHOR.
PRO OBTINENDIS SVMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS

P R A E S I D E

CHRIST. ADOLPHO KLOTZIO

CONSIL. REG. INTIMO PHILOS. ET ELOQV. PROFESSORE

DIE XXV SEPT. A. C. MDCCCLXXI.

DEFENDET

IMMANVEL CAROL. HENRICVS BOERNER.

MARTISBVRGENSIS SAXO.

H A L A E
LITTERIS HVNDTIANIS.

DISSERTATIO HISTORICO-POLITICA

DE

OPTIMUM

IGNOBILITATE INANI

ET NOXIA

EX DECRETO AULICIS ORDIN. PHILOSOPHOR.

ET OPTIMIS SYMPLIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS

IN ACADEMIA

CHRIST. ADOLPHO KLOTZIO

CONSIL. REG. INIMICO PHILIS. ET REG. PROFESSORE

DIE XXV. MENSIS APRILIS A. G. MDCCCLXXII.

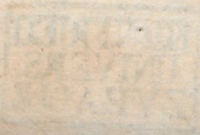
DESSELI

IMMANUEL CAROL HEINRICH FORNER

MARTINSHAGENSIUM

H. A. L. A. E.

LITTE. H. A. D. L. A. N. S. I.

V I R O
ILLVSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO
LIBERO BARONI
CAROLO ABRAHAMO
DE ZEDLITZ,

STATVS ET IVSTITIAE MINISTRO ACTVALI INTIMO,
SVPREMI SENATVS ECCLESIASTICI PRAESIDI, REGIARVM
VNIVERSITATVM CVRATORI, DYNASTAE IN
KAPPSDORF ET MICHELWITZ ETC.

PRIMITIAS ACADEMICAS ANIMO DEVOTO

D. D. D.

IMMANVEL CAROLVS HENRICVS BOERNER.

VIRI

ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO

LIBERO BARONI

CAROLO ABRAHAMO

DE XEDLITZ

STATVS ET IVSTITIAE MINISTRO ACTVALI INTIMO

SACRAE MAJESTATIS CAESARIS AUSTRIACAE REGIAE

UNIVERSITATIS CANTONVM DYNASTAE IN

KAPPDOFF ET MICHELWITZ etc

ILLIUSMODO

ACADEMIAE

TRINITATIS ACADEMIAS ANIMO DEVOTO

ACADEMIAE

ACADEMIAE

ACADEMIAE

IMMANUEL CAROLVS HENRICHVS BOERNER

Inter tot laetas piasque animi deu-
ti testificationes, quas, recreata TVO,
Vir Illustrissime, adspectu, Fridericia-
na edere gestit, dabis etiam aliquem
locum meae pietati, TE veneranti,
venerationisque huius testimonium
edere cupienti. Pro TVO enim erga
litteras omnes fauore, pro TVO, quo
exsultat et gaudet Fridericiana, pa-
trocinio, quod indulges nobis, non

contemnes qualescunque studii nostri
fructus. Eos sacros esse iubeo TVO
illustrissimo Nomini. Neque enim
nomen auspicius, splendidius, Mu-
sis nostris charius huic libello praefige-
re possum. Hic vero non solum animi
pii testimonium exhibeat, sed preces
quoque praeferat, quas pro TVA, Do-
mine, incolumitate ad Deum dum fa-
cio, quid facio aliud, quam quod rei-
publicae, quod litteris, quod Vniuer-
sitati nostrae debeo? Nam harum fa-
lus TVO spiritu continetur.

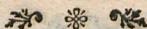

§. I.

Quemadmodum corporis humani nulum membrum adeo vile et contemibile est, ut illi nullus honos haberi, nulla cura illud dignum existimari debeat, sic nec eorum, ut ita dicam membrorum, quibus ciuitatis corpus componitur, aliquod contemnendum omnino est. Nam ut ea omnia ad corporis humani salutem conspirant, nec, nisi singulis bene est, totum corpus se bene habet, sic ciuitati quoque, cuius membra omnia publicam salutem alere atque iuuare conantur, non poterit non ille quorundam contemptus varia damna adferre. Quisque suam quasi symbolam ad commune bonum stabiliendum confert. Nonne igitur cuius.

A

ius.

iusque beneficium agnosci debet grato animo? Nonne curiusque studium cum colendum tum excitandum est? Sed contra plerumque accidit. Non loquar de Musis, quae, licet sorores sint, tamen non semel de principatu inter se contenderunt. Qui coeli commercia iactabant, poëtae, omnibus reliquis sese superiores existimabant. Versuum vero condendorum artificem quoties philosophi contempserunt, irrisi ipsi, tanquam barbari ab oratore! Sed de his litibus nihil dicam. Reipublicae dissidia videamus. Quis non recordatur summum contemptum, quo patrum memoria opificia quaedam premebantur? Erant vero illa opificia necessaria; non carere poterat commode eorum ministerio genus humanum. Tamen censentur vilia, inhonesta, ignobilia. Qui eiusmodi vitae genus amplexus fuerat, laborabat macula quadam turpitudinis, licet nil faceret, quod abhorreret ab honesti viri et boni civis virtutibus. Alii variis modis contemptum, quo illum prosequerentur, praeferebant. Cuius quidem dementiae documenta exstant non pauca. Quorum quidem non nulla nos recensimus, ita, ut quam sine causa opificia quaedam contemnantur, deinde ostendamus. Relinquimus, ut par est, ICris ea, quae ad illorum munera pertinent, adeoque, si legum quarundam verba adferamus, non, tanquam ICri, hac auctoritate utemur, sed narrabimus, ut historici, ea, quae facta atque edicta fuerunt. Dabimus vero tantum partem maioris operis, in quo copiosius hoc argumentum a nobis explicabitur.

§. 12.

Iam quis credat opificiorum contemptum ea in Republica viguisse, quae vulgo exemplum perfectissimae praestantissimisque legibus optime munitae haberetur? Loquor de Republica Romana. Ουδενί γὰρ ἐξήν Ῥωμαίων εἶτε κάπηλον οὔτε χροτέχνην

ροτέχνην

quærentem Bion exor. Nelli enim ciui Romano aut cauponari aut arte
manuaria victum quaerere licebat; ut ait Dionysius Hal. (a).
 Romani vero semper opificum artificumque operam manua-
 riam illiberalem iudicasse et fordidam constat. Id quod argu-
 mentis non obscuris praeter alios ostendit Carolus Sigo-
 nius (b). Romulus auctor Reip. nullum locum reliquit arti-
 bus inter ciues, potentiae bellicae vnice studiosus. Numa
 opifices in certa collegia descripsit, cum acrem bellandi cu-
 piditatem paulatim lenire vellet. Cuius instituta sustulisse
 viderur Tullius Hostilius, armorum studiosus, restituit Ser-
 uius Tullius, iterumque oppressit Tarquinius Superbus.
 Primis Reip. temporibus nulla fuerunt collegia. Postea in
 usum reuocata sunt a Decemuiris; ut, quem secuti sumus
 in hac narratione, scriptorum antiquorum idoneis testimo-
 niis usus, docuit Io. Gottlieb Heincccus, Fridericianae olim
 decus et amor (c). Hic etiam fata collegiorum, quae se-
 quentibus temporibus fuerunt, enarrat. Omnia vero si
 consideraueris, si etiam quibusdam, hoc postulantibus, α
 dederis, ciues Romanos sordidas artes non repudiasse,
 si largitus fueris, illos ad suffragia et ad honores fuisse ad-
 missos, intelliges tamen, artes illas existimatas fuisse illibe-
 rales. Clare hoc testatur locus Ciceronis (d): *Illiberales et*
sordidi quaestus mercenariorum, quorum opera, non quorum artes
emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum seruitutis.
Sordidi etiam putantur, qui mercantur a mercatoribus, ut statim
vendant. Opifices quoque omnes in fordida arte versantur, nec
vero quicquam ingenuum potest habere officina; minime artes proban-

A 2

dae,

(a) Antiqu. Rom. L. IX. p. 583.

(b) de antiquo iure ciuium Romanorum L. II. c. 12. p. 96. ed.
Hanou. a. 1609.

(c) de collegiis et corporibus opificum. Halae 1723. c. 1.

α) v. Bodinum *de Republ.* L. III. p. 357.

(d) de offic. 1. 42.

dae, quae sunt ministrae voluptatum, cetarii, lanii, coqui, piscatores, ut ait Terentius; adde his, si placet, unguentarios, saltatores totumque ludum talarium.

Quo in loco desiderare mihi iure videor Ciceronis acumen. Recedere vero ille debet a vulgari errore, et, ut dicit philosophum, rem ipsam examinare. Nam quod quasdam artes dicit voluptatibus inservire, hoc non artium, sed hominum culpa fieri, cogitare debebat. Cetarii et lanii comparant et praebent, quae necessitas postulat; occurrunt fami, inserviunt naturae. Cur tu gulae indulges? Cur ministros voluptatis eos habere vis, qui illa tantum offerunt, quibus dolo: natura negatis. Officina vero quomodo nihil ingenuum habere potest? Modo habitet in officina probitas, habitet assiduitas, atque inter reliquas boni viri virtutes honestas ibi sedem collocet. Et nonne ex officina prodit mortalium omnium maxime ingenuus? Socratem enim statuariae operam dedisse novimus. Nec profecto veriore argumento adductus Romulus servis vnicuique exercendas permisit artes sellularias, si Dionysio Halicarnassaeo fides habenda est. Ἐπιδησίους μὲν καὶ βανάτους καὶ προσαγαγῆς ἐπιθυμῶν εἰσχερῶν τέχνας, ὡς αἰφανίσεις καὶ λυμανομένας τὰ τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων δόλοισι καὶ ζένοις ἐπέδωκε μεθόδωκεν. Sellularias et sordidas et turpium cupiditatum incitatrices artes, ut corporibus et animi tractantium noxias et pestiferas, servis et exteris exercendas tradidit (e).

Sed cur ita sentirent Romani, verae causae non obscurae sunt. Romae duplici virtute dignitas comparabatur, siue rei bellicae, siue civilis prudentiae laude, cui eloquentia socia aderat et comes *). Neutrius colligendae potestas copiaque aderat opificibus, intentis operi suo. Vnde etiam

Liuius

*c) Antiq. Rom. L. II. p. 93.

*) v. Cicer. or. pro Murena c. 14.

Liuius tanquam rem nouam inauditamque commemorat, opifices ad arma vocatos esse. *Quin opificum quoque vulgus et fellularii, minime militiae idoneum genus, exciti dicuntur* (f). Praeterea feruorum incredibilis multitudo in Latio sufficere videbatur artibus fellulariis exercendis. His igitur cum abundarent, minus compellebantur ipsi ad ea agenda, quae sua maiestate indigna censerent, quaeque relinquebant iis, quos viliores existimabant.

Haec vero opinio de artificum fordibus parum profuit ingenijs Romanorum. Hinc enim factum est, vt pictores, statuarios, reliquosque artifices fere e Graecia arcesserent, nihilque proferrent ipsi, quod cum Graecorum monumentis conferri possent. Iacebat honos pictoris Romae, licet illius opera laudarentur. Iacebat honos sculpturae, cuius monumenta infano pretio emebant, adeoque, quibus artes excirantur, praemia aberant. Quae quidem cum longe se aliter apud Graecos haberent, licet ii non omnia opificia eodem loco haberent, *) quid mirum est, adeo effloruisse artes apud illos, vt, qui posthac excelleret iis, ita laudarentur, vt proxime ab iis abesse dicerentur (g)?

Quae quidem licet ita sint, exstat tamen, si ad sequiora tempora progredimur, lex memorabilis Honorii et Theodosii (h), quae meliorem fuisse artificum conditionem indi-

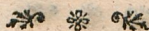
A 3

(f) Liuius VIII. 20.

*) v. Aristot. *Polit.* L. III. p. 307.

(g) v. Comes de Caylus *de l'amour de beaux arts et de l'extrême consideration, que les Grecs avoient pour ceux qui les cultivoient avec succes: dans les Memoires de litterature* Tom. XXI. p. 174. seq. et V. Cl. Klotzii *Beitrag zur Geschichte des Geschmacks und der Kunst aus Münzen* p. 106. seq.

(h) lex un. Cod. Theod. de comitibus ordinis primi artium, diuersarum.

indicare videtur. Eam adscribamus: *Hi quos aut vulgaris artis cuiuslibet obsequium, aut operis publici cura temporalis intincta, aut rerum publicarum procuratio leuis commissa, adeo commendarit, ut Comituae primi ordinis dignitate donentur, sciant, se inter eos, qui consulares fuerint amoto officio quod susceperant nominandos etc.* Nonne haec lex indicat, artificibus quoque vulgaris artis comitiuam primi ordinis pro praemio delatam esse? Gorhredo quidem in mentem venit coniectura, quae prima specie non displicet. *HABD vulg. art. coniticit.* Sed mox, quia sequentia aduersari videatur, aut reta inendum esse censeat, atque docet exemplis, Mechanicis contigisse honorem comitiuae. Atque etiam posteriores Imperatores multa permiserunt collegiis, quibus priores Imperatores non fauebant. Cuius rei causam dar Heineccius satis probabilem (i).

Mittamus Romanos, et accedamus ad nostram Germaniam. In vniuersum de opificiis bene dissenserunt maiores nostri a Romanis, licet antiquissimi Germani etiam seruis relinquerent opificia; id quod colligitur e loco Taciti (k) *Seruos praeter modum frumenti et pecoris etiam vestes dominis praestitisse.* Sed de ista aetate non loquimur. Quid vero sequiori aevo iudicauerint de opificiis Germani, narrare iuuat verbis viri olim summi. „Germanico iure, inquit Io. Pet. de Ludewig (l), opificum collegia honorifica. *Ehrbaren Zünften und Handwerker*, donataque gradu quodam dignitatis. Vnde nomen *der geschenkten Handwerker*. Hinc prae aliis ciuibus habent

(i) de colleg. et corp. opif. p. 49.

(k) de moribus Germanor. cap. 25.

(l) Differentiae iuris Romani et Germanici in opifice exule in pagis. Halae 1724. p. 32. Adde eiusdem *Erläuterung der Reichssetzung von 16. Aug. 1731. gegen die Mißbräuche bey den Handwercken (in Gelehrten Anzeigen Part. I.) p. 554.*

bent praecedentiam et *προεδειχται*; audiunt magistri, tyrones, candidati, inicianurque ordine ac ritu singulari. Habiles sunt ad capeſſenda munera iudicum, magistratuum atque officialium generis cuiuscunque. Arcent eiiciuntque e suo consortio seruos, homines infames, notatos macula leuis notae: adfectos iniuria et quae dedecris notae generis eiusdem etc. „Attamen maiorum aetate quaedam opificia parum honorifica vulgo fuerunt. Liceat in vniuersum monere, admodum acerbos fuisse maiores nostros, viros bonos et probos, sed hac parte, iterum dico, acerbiores, tot hominibus motis e societate hominum adſperſisque macula. Illa certe antiqua proſcriptionis tabula exhibet liſtores, caſtratores suum, veſpillones, caupones, buccinatores, publicanos numularios, tibicines, muliones, equiſones, baiulos, opiſiones, alios (m). Sed de his non agimus hoc loco. De opificiis loquimur. Macula vero eadem dehoneſtauerunt *piſtores, lanios, coquos, piſtores, fabros, carpentarios, ſartores, textores, tonſores, balneatores, molitores, fullones* (n). Bone Deus quanta turba proſcripta fuit ex honeſtiorum hominum ſocietate! Er quomodo factum eſt, vt maiores noſtri in hanc ſententiam, tam iniquam, tam aſperam deſcenderent? Putant vero viri docti, in quibus Heineccius noſter eſt, qui pro humanitate, quae in eo fuit, ſumma et aequitate animi, quam mitiſſime de his rebus iudicauit, hanc opinionem inde ortam fuiſſe, quia non omnes ſtatim artes, non omnia opificia in Germania vrbibus in certas tribus vel corpora coaluerint: multas artes omnibus patuiſſe: hinc ergo ſola, quae in corpora coaluerint, opificia honeſta audiuiſſe, reliqua leui quadam

nota

(m) v. Noldum *de ſtatu nobilit. ciu.* cap. XVII. theſ. 62.

(n) v. Io. Gottl. Heineccii diſſ. *de leuis notae macula* ad leg. XXVII. Cod. de inoffic. Teſt. (Halaë 1720) p. 51. ſeq.

nota insignita fuisse. „Causam tanti, inquit alio loco (o) contentus alii aliam comminiscuntur, sed plerumque parum sufficientem. Non omnes hi opifices in re vili ac abiecta versantur, non omnes fundunt sanguinem, non omnes furti aliusque criminis suspecti sunt. Genuinam ergo rationem eam fuisse suspicor, quod haec opificia olim suis collegiis non gauderent, sed vnus quisque, cui esset artis fiducia ea licite exerceret. Ergo et in pagis quilibet tale vitae sibi genus eligere suo arbitrio, seque ad eius qui in ea professione exercitatus erat, disciplinam applicare iure poterat. Quamque ergo inde sequeretur, vt, qui haec opificia exercerent, non omnes essent ingenui, merito eorum filios adspernari sibi visi sunt tributes in vrbibus. „ Immo addit non aliam excogitari posse rationem, quam quod synonyma Germanis habitata fuerint *Ehrliche Handwerke* et *Zünftige Handwerke*, filiique eorum opificum, qui in collegia vel corpora non coaerant ob originem suspecti visi. In qua sententia est etiam Io. Per. de Ludewig (p) qui inde opificiis certis labeculam adhaesisse scribit, quia inter seruos remanserint opifices rure, compulsi fere sui opificii ratione, vt molitores, textores, tonsores.

Aliam causam edidit Adrianus Beierus (q), eamque a paucitate quorundam opificum, quae fuerit olim in vrbibus, repetiit. „Dum singuli, inquit, eorum coire ob paucitatem cum homine eiusdem conditionis non possent, difficilis erat, eos vniuersos sub idem collegium congregari ob professionum diuersitatem. Quare cum nusquam inuenirent, cum quo

(o) de colleg. et corp. opif. p. 62.

(p) *Gelehrte Anzeigen* Part. I. p. 562.

(q) in libro, qui inscribitur *Tyro; prudentiae iuris opificiarum praecursorum emissarius*. (Lenae 1683) p. 65.

quo sociari possent, coeperunt sperni, iacta in eos disteria, excogitatae cantilenae, et quicquid libuit perulanti multitudini. Deerat titulus; non videbantur honesti: deerat ius; non erant collegiati; deerat et auxilium: in illa seculi barbarie non integrum semper fuit magistratui, propter seditio- num frequentiam, statuere, quod veller aut iustum esset. Quod ad certa officia attinet, ea in contemptum adduxerunt vel mali multorum mores (r), vel sordes, quae iis adhae- rere credebantur, vel aliae causae (s).

Hunc vero contemptum sane variis modis experiebantur opifices. Ex antiquiore scriptore ostendit Philip Ludou. Huth (t), molitorum filios ab Ecclesiasticorum officio- rum honoribus olim fuisse exclusos. Inprimis vero non admittebantur horum opificum filii ad alia officia; repu- diabantur quasi indigni, qui aliud et honestius vitae genus inirent (u). Vnde etiam iis, qui officia talia amplecti vole- bant, documentis ostendendum erat, se non natos esse iis parentibus, qui reiicerentur. Hinc in eiusmodi litteris scri- ptum fuit aliquando: *Su ist N. nicht eines Baders, Schäfers, Spielmanns, Pfeifers, Zöllners oder Müllers Sohn, oder sonst eines Mannes Kind, das zu ehrlichen Handwerkern nicht zuzulassen (w).*

Eius-

(r) de molitore confer Io. Frid. Eisenhardti *Recht der Sprüch- wörter* p. 87.

(s) v. c. cur balneatores contempti fuerint disputat Christ. Wild- vogel *de balneis et balneatoribus* (Ienae 1708) p. 120.

(t) *de his, qui notantur infamia* (Altorfi 1720) p. 36.

(u) cf. Io. Strauch. *de iure collegiorum opificum*. (Ienae 1669) §. 54. et Georg. Beyeri *Specim. iur. Germ.* p. 79.

(w) v. Adr. Beierum *de origine, speciebus et interpretatione iu- ris opificiarum*. p. 147.

B

Eiusmodi litteras memini quoque me legere in Haltaufiano Glossario sub. verb. *furspech-r*: Sed liber hoc scribenti non adest. Quare has adferre nequeo.

Cum vero, vt paullo post dicemus, nihil hoc contemtu opificiorum non modo leuius, sed etiam perniciosius cogitari possit, huic quoque opinioni pestiferæ obuiam iuerunt summi principes. Sic enim Carolus V. edixit (x): *als auch an etlichen Orten der Gebrauch ist, das die Leinweber, Barbierer, Schäfer, Müller und dergleichen Handwerker in den Zünften zu ändern, den ihrer Eltern Handwerke, nicht aufgenommen noch gezogen werden, und aber ja unbillig, das diejenigen, so eines ehrliehen Herkommens, Handels und Wissens, ausgeschlossen werden sollen, so wollen wir solche beschwerliche Gebräuche und Gewonheiten hie mit aufhebt und vernichticht haben: setzen, ordnen und wollen wir demnach, das die Leinweber, Barbierer, Schäfer, Müller, Zöllner, Pfeifer, Trommeter, Bader, und die, deren Eltern, davon sie gehoren sind, und ihre Kinder, so sie sich ehrlieh und wohlgehalten haben, hinführo in Zünften, Amptern und Gilden keineswegs ausgeschlossen, sondern wie andre redliche Handwerker aufgenommen und dazu gezogen werden sollen.*

Quae quidem verba omnia repetiit Imperator Rudolphus II. (y), atque haec sententia iterum in medium prolata fuit, cum ageretur in comitiis de abolendis his aliisque, quae censerentur iure noxia et mala (z).

Deni:

(x) *Reformation guter Policy*. Augspurg 1548. §. XXXVII.

(y) *Policyordnung zu Franckfurth* a. 1577. §. XXXVIII.

(z) *Verschiedentliche — Acta comitialia welche, Puncto derer Handwerks-Misbräuche in den Jahren 1672, 1680, 1681, auf dem Reichstage zu Regenspurg vorkommen und beliebt bey Gelegenheit dermalen wieder vorkommenden Affairen aber in diesem*

Denique a. 1731. in concluso imperii, de tollendis opificum ab-
usibus (a): demnach und allbereit in der P. O. de 1548. 1577. ver-
sehen — als hat es dabei sein bestes bewenden und sollen berührte
Constitution: könf ich durchgängig genau befolgt, nicht weniger auch
die Kinder der Gerichts- und Stadtknechte wie auch der Gerichts-
Frohn- Thurm - Holz - und Feldhüter, Todtengräber, Nachtwäch-
ter, Bettelvögre, Gassenkehrer, Bachfäger, Schäfer und derglei-
chen, in Summa keine Profession und Handbierung, dann
blos die Schinder allein, bis auf deren zweite Generation, in sofern al-
lenfalls die erstere eine andere ehrliche Lebensart erwählet und darin-
ne mit den übrigen wenigstens 30 Jahr continuiert hätten, ausgenom-
men, verstanden und bei den Handwerkern ohne Weigerung zuge-
lassen werden.

Vnde dicit Vir ill. Io. Henr. Christ. de Selchow (b), du-
bium non esse, quin omnes et singuli opifices et artifices, qui
quocunque licito modo rei familiari student, ab omni omni-
no cum infamia, rum leuis notae macula, his ipsis legibus
plane liberentur.

Quod ad balneatores attinet, illorum honestati iam im-
perator Wenceslaus a. 1406. prospexit (c), id quod aiunt
quidam, nescio an vere, imperatorem ideo fecisse, vt gratiam
referret ancillae, in balneis suam operam quae elocauerat, et
Wenceslaum a custodibus scapha abduxerat (d).

B 2

At-

sem 1726ten Jahre aufs neue durch den Druck public gemacht
worden. (Exstant in Fabri Staatskanzley Part. XLIX.) n. 11. p. 614.

- (a) In Schmauffii corp. iur. Publ. p. 1377.
(b) Selecta capita doctrinae de infamia p. 57. (Goetting. a. 1770.)
(c) Goldast Reichssetzung. T. II. p. 82.
(d) Phil. Knipschildt Tract. de iur. et Privileg. Ciuit. impe-
rial. p. 1050.

Atque etiam, vt hoc addam, cum essent quaedam, quae ab opificibus nonnullis peragenda essent, quaeque facile illos in contemptum aliquem adducere possent, haec quoque sapientia principum omitti voluit. Quis enim nescit, quibusdam in locis textoribus scalam ad paribulum portandam fuisse? Haec aliaque igitur noluerunt principes posthac molesta esse opificibus (e).

III.

Enarrauimus, quae acciderunt. Dicamus nunc de his sententiam nostram. Opificum igitur dicimus siue omnium contemptum, siue quorundam, esse iniquum, noxium, reipublicae perniciosum. Cuius sententiae nostrae argumenta dum enarramus, vt supra historici munere tantum functi sumus, qui, quae gesta fuerunt, commemorat, sic etiam hoc loco nil attingemus eorum, quae ICrorum propria sunt. Nos hunc contemptum damnabimus non legum auctoritate, (nam haec pertinet ad alium ordinem) sed consideratis iis, quae honesta sint, quae aequa, quae ciuitati vtilia, illius opinionis leuitatem et perniciem ostendemus.

Iam primum nolumus cum Philosophis ostendere vanitatem eorum, qui nobilitatem huic tribuunt, illi negant, nulla idonea causa adducti. Non lubet nunc, licet haec disputatio nostro quoque argumento inferuiat, pingere leuitatem humanae gloriae vniuersae, cuius comparandae *ne digitum quidem porrigendum esse* dicebant philosophi olim duo non stultissimi (f). Montanus noster eiusmodi disputationem desiderantibus iam satisfecit (g). At nonne, quaeremus, iniquum est,

(e) v. V. Cl. Bergii *Policey- und Cameral-Magazin* Part. IV. p. 294.

(f) Cic. *de Finib.* III, 17.

(g) *Essais de Montagne* L. II. c. 16.

est, contemnere eum, qui boni cuius partibus satisfacere studet, qui leges colit, qui victum sibi ita comparare studet, ut non solum neminem laedat, sed etiam iuuet multos?

Falsus honor iuuat et mendax infamia terret

Quem nisi mendosum et mendacem?

Qui turpitudine vitae se famamque suam commaculauere, qui sese vitis dederunt aut malis artibus, ii vero digni sunt, qui habeantur homines viles, humiles et abiecti. At quis hominem laboriosum, probum, aliis vtilem contemtu prosequatur? Quis non laude et praemiis dignum potius iudicer?

— *Non quicquid turbida Roma*

Eleuet, accedat, examenque improbum in illa

Castiges tratina.

At, inquiunt, sordes amant quaedam opificia, ideoque ea contemnimus. Quod dum dicunt, fere nesciunt ipsi, quid dicant. Primum enim non cogitant, sine his sordibus non posse elegantiam reliquam, immo salutem obtineri. Atque ideo gratiae habendae sunt iis, qui has molestias deuorant. Saepe laudare licet et admirari, si in hanc cogitationem incidimus, ingeniorum illam diuersitatem miramque varietatem. Hac enim fit, ut, cum multa sint nobis agenda periculosa, sordida, molesta, inueniat ramen quodque opificium suum cultorem. Agnoscimus naturae beneficium et prouidam curam. Nonne vero ingrati sumus, si eos, qui nostra causa eas molestias subeunt, quibusque adeo debemus non parum, spernimus sic, ut iis hic contemptus molestiam adferat? Sane fateor, quaedam opificia, quorum cultu mali odores diffunduntur, e media vrbe recte exulare. Largior, iis opificibus, quorum opera aduersatur nitori

et munditiei, quam regnare publice fas est, locum a celebritate remotum merito dandum esse. At acerbum est, ideo, quia sordida agunt, i. e. ea, quae odorem ingratum habent, quae oculis non satis iucunda sunt, quae delicatum stomachum commouent, homines ipsos considerari tanquam viles et abiectos. Has sordes nisi tolerarent, multis careret ciuitas, quibus carere omnino nequit. Ideo iis tanquam bene de ciuitate meritis honor habendus est iustus.

Immo quid? si ne intelligunt quidem, qui de sordidis opificiis loquuntur, quid sordidum dicendum sit. Iudicant de sordibus pro delicatulo suo animo, quem educatio, effoeminatum molleque viuendi genus corrumpit. Nam primum ii ipsi, qui istis opificiis addixere studium, non agnoscunt istas sordes, nec iis offenduntur. Nisi enim hoc labore delectarentur, aliud fuissent genus opificii amplexi. Nec pauci sunt, qui, licet non idem opificium exercent, quod ii, tamen nec illo offenduntur. Non iis sordibus adeo afficiuntur, vt ii, qui in re lautiore constituti sunt, delicateque viuunt. Videbis alium hoc, alium illud sordidum appellare, atque originem huius fastidii, tam diuersi in diuersis hominibus, plerumque repetendam esse ab educationis vitio. Sed fac quoque, esse nonnulla per se suaque natura sordida, non ii tamen ideo sperni debent, qui iis ad comoda publica vtuntur.

Nam, quod inprimis obseruandum est, atque ad omnia opificia pertinet, nemo opificum contemni debet, quia cuiusque opera et necessaria est, et vtilis reipublicae. Si quisque ciuitatis ordo suis muneribus recte fungi debet, si, qui consilia agitant de salute publica seruanda et stabilienda, nulla re impediante, euigilare pro ciuium commodis, si qui
insti-

instituentae iuuentuti operam dant, omnem in negotio hoc nobilissimo curam ponere, vno verbo, si recte quisque, quantum in se est, publica commoda augere et iuuare velit, nullo negotio alio perturbetur, nec longe aliis laboribus auocetur, necesse est, a munere suo. Nam tum demum partes suas bene et accurate ager. Hinc igitur pater, adesse debere, qui iis, quorum munera plane ab opificiis diuersa sint, prospiciant et inseruiant. Immo, cum quam optime quaeque fieri fas sit, nonne hinc, varietas et multitudo opificiorum quam necessaria sit, intelligitur? Nam multo melius, qui vni tantummodo opificio vacat, versabitur in opere suo, quam qui plura tractet. Illa vero multitudo non dissidia parere debet; non animos opificum exacerbare inuicem atque concitare. Concordia adesse debet, et mutuum studium vigere, quo opificia omnia magis magisque perficiuntur. Est enim non solum liberalium artium, atque doctrinarum, sed illiberalium quoque, vt vulgo audiunt, artium, coniunctio, nec altera alterius auxilio carere potest. Quorsum vero haec? vt intelligatur, non solum necessaria esse opificia, sed etiam, si contemptus ille premat et oneret opificia quaedam, inter opifices ipsos spargi semina inimicitiarum, commodis publicis noxiarum. „Artibus, inquit Boeclerus, et opificibus humana vita et ciuitas carere nequeunt (h). „

Quae tamen non eo valent, quasi omnes opifices eodem loco habendos esse velimus. Non repugno iis, qui alia opificia plus ingenii et acuminis postulare obseruant, quam alia. Quaedam solius corporis viribus efficiuntur, quaedam etiam ingenii praestantiam requirunt, Immo in quibus-

(h) *Institutiones Polit.* p. 287.

busdam et subtilitas animi cernitur atque alacritas; ad nonnulla addiscenda sumtibus, itineribus, vigiliis opus est (i). Haec igitur inter opificia praemia honoris apre disperiet prudentia magistratus: quid quodque postulet videbit, et ex aequo de cuiusque decore et dignitate iudicabit. Non impedio hoc, immo laudo, modo ne contemptus inde redundet aliquis in certa opificia; modo ne honor paucorum quorundam reliquis obfit!

Atque haec, quae de necessitate opificiorum diximus, multo luculentius intelligentur, si, quam utilitatem reipublicae opificiorum cum multitudine, tum praestantia adferat, consideremus. Nisi domi nascantur, ab exteris petamus necesse est, quibus indigemus. Nonne hac via magna pecuniae copia, quam retinuisse satius sit, finibus reip. exportatur? nonne diuitiae nostrae ad alios populos migrant? nonne robur regni minuitur? nonne hinc fit, vt, in dies quasi alimentis subtractis, minus vigeat et crescat corpus?

Quid? quod non potest non summum detrimentum capere regnum, quod, quae natura ipsi offert, exteris vendit, atque hinc confecta quae ab his sunt, pretio caro emit. Quo nomine Germania nostra multo magis olim, quam nunc accusanda est. Lubenter enim lanam Belgis vendebar, atque pannum ab iis emebat. Quod non potuit non perniciosissimum esse (k). Sic Lusitania, abundans lana, metallis, aliis vrensilibus, haec tamen ad alias regiones mittit,

(i) cf. Io. Gottfr. Zschackwitz *gründliche Abhandlung der vollständigen Oeconomie* etc. p. 140.

(k) cf. Marbergers *kluger Handelsmann*.

mittit, ut inde comparentur, quae ipsa comparare possit debeatque (l).

Quare si princeps opificum studia favore profequitur, illud efficiet, ut fiant, quibus ciues egeant, in patria, ut iis conficiendis alatur magna ciuium copia, ut hinc non solum maneat argenti aurique immensa copia in regno sed etiam augeatur ciuium numerus. Copia enim ciuium laboriosorum quid vtilius regno cuique cogitari possit, non video (m). Quam tum omnia feruebunt acri studio! quam nec vlla soli particula inculta iacebit! Belgium clare suo exemplo hoc testatur.

Non melius intelligi potest, quanta opificiorum flore commoda regnum assequatur, quam si Sueciae exemplum ante oculos ponas. Quae quantam, quaeso, pecuniae vim, ex opificiis lanarum, linei, gossypii intra quatuor annorum spatium lucrata est (n)! Illa enim summa pecuniae copia nonne exportanda fuisset finibus Sueciae, nisi adfuissent in Suecia opifices, qui his rebus conficiendis manum admouerent?

Contra contemplemur Poloniam, quae licet vendat exteris multa, a liberalitate naturae oblata, equos, lignum, pelles, plumas, ceram, boues, frumenta, alia, tamen ut com-

(l) v. Schmauffii *Staat des Königreichs Portugall*, P.I. p. 425 sq.

(m) v. Io. Henr. Gottl. von Justii *Grundsätze der Policy-Wissenschaft*, cap. 4. §. 88. et cap. 9.

(n) v. V. Cl. M. E. Tozen *Gegenwärtiger Zustand von Europa*, P.II. p. 300.

comparat artificum et opificum merces sibi, quantum nummorum erogat numerum! Nempe eget multo pluribus, ab exteris regionibus arcessendis, quam ipsa iisdem mittit. Contemplemur Hispaniam, quae profecto multum amittit ideo, quia a peregrinis plura accipit, quam iis praebet, opificiorum sedulitate destituta (o). Hispanus enim quantum gaudeat ignavia, notissimis quoque versibus narrauit poeta:

*Furfureo cum pane domi vescatur egenus,
Sordeat et vacua semper inopsque casa.
Non artem exercet, non terram sulcat aratro,
Accinctus gladio nobilis esse studet.*

Sed non tantum hoc modo augebit, qui sic agat, commoda publica, alio quoque modo regnum locuplerabit. Sic enim sumus homines, sic nati, sic instituti, ut primum quaeramus, quibus opus est, mox dignitatem quoque et venustatem optemus. „Necessitas dedit, ait vir doctus (p), unde aleremur, vestiremur, muniremur: quo famem, sitim, frigus, omnemque vim aëris pellere possemus. Ecce, comitem ei se praebuit et adiunxit venustas, et eas res omnes vel figurarum colorumque suavitate, vel odoris saporisque dulcedine, vel tactus laeuitate, sensibus nostris commendavit. „ Quae cum ita sint, eorum artificum opera multo magis amantur, appetuntur, emuntur, quae

(o) v. *Memoires sur le Commerce d'Espagne*. passim, et *Vstariz Theorie et Pratique du commerce et de la Marine*, imprimis cap. 2. et 3.

(p) v. Cl. Ernesti in *opusc. orator.* p. 13.

quae non solum ob necessitatem comparantur, sed quae etiam pulchritudinis et elegantiae laudem habent. Atque etiam ea, quae a peritis artificibus scire conficiuntur, non solum a venustate commentantur, sed etiam a commodiore vsu, cum nec onerent nimis nos quasque opprimant, et multo facilius celeriusque inseruiant negotiis, quorum causa emuntur. Si igitur, (nam huc ut veniremus, disputauimus illa) suppellectilis aliarumque rerum, quibus homines egent, varietas eleganter et commode conficiatur in aliquo regno, nonne exteri ad mercem venustam allicientur? Quod dum fit, opes aliorum populorum honestissimis artibus colligimus, iisque nostras augemus. Illud sane regnum, quod non solum omnia conficit, quibus ipsum eget, sed etiam aliis offert et parat multa, merito florere dicitur (q). Ni adsint opifices, naturae liberalitas inutilis est, et quasi later. Non adsunt, qui diuitis naturae ut fruamur, efficiant. Opificiis praestantibus, quasi fundamentis, super adificatum est maxima ex parte felicitatis publicae aedificium.

Haec vero commoda, quorum sane est clara et luculenta magnitudo, nunquam obtinebit ea regio, in qua duro cum contemptu artes consistantur. Nam primum multi ad aliud vitae genus animum appellent, atque hinc minuere artificum opificumque numerus. Deinde non solum paucitas haec varia alia adiuncta sibi haber, quae flori regnorum aduersantur, sed etiam aemulationis vis et spiritus, quo animantur tabernae atque officinae feliciter, emorietur atque exstinguetur. Quae si colligimus omnia, causam assequemur,

C 2

mur,

(q) v. Ioh. Bernard. von Rohr *Haushaltungsbibliothek* cap. II. von *Cameralwesen* p. 51 sequ.

mur, cur acutissimus Anglorum Philosophus robur et opulentiam reip. opificiis niti dixerit (r).

Quo quidem in loco dum ego verfor, venit mihi in mentem illa copia hominum, qui ad litterarum studia, licet inuita Minerva, confugere quasi soleant. Laboravit maiorum aeras studiosorum eiusmodi copia multo magis etiam, quam nostra, quae fere refipiscere videtur. Tum enim, qui paulum honestiore loco sibi esse viderentur, aut qui bene numari essent atque familiae splendorem aliquem conciliare vellent, studiosum litterarum esse iubebant filium. Credebant enim, opificia vilia esse, atque suo nomini parum honorifica. Hinc tanta inutilium hominum copia existit, quae verissimum fuit ciuitatum onus. Nam cum multi non ingenio valerent, nulla conspicui essent arte et doctrina, aut malis artibus munera ambiebant dignioribusque ideo erant impedimento, quo minus hi reip. prodesse, aut vitam agebant otiosam et fruges, a patre collectas, consumebant, aut mendicorum agmina augebant: vno verbo, ii, qui, si textorum, sutorum aut fabrorum officinas intrassent pueri, vtilem reip. operam praestare potuissent, inutiles erant sibi et ciuitati molesti, posteaquam duo annos in Academicorum doctorum scholis hianti ore consumserant, aut somno, alea et talis perdiderant. Nemo vehementiore oratione hanc calamitatem deplorauit, quam Guil Baro de Schroedern. Illius verba scripsimus infra. nam spirant antiquae et Germanae probitatis virum, asperum quidem motorem, at eundem verum (s).

Equidem

(r) David Hume *Vermischte Schriften über die Handlung, die Manufacturen etc.* P. I. n. I.

(s) *Fürstliche Schatz- und Rentkammer* p. 302. *Der zweyte Verfall ist die Verachtung der Handwerksleute in Deuischland,*
dafs

Equidem scio, viros, rerum ciuiliū prudentia summa
praeditos, opificum artificumque non eam rationem habuisse

C 3

in

dass ein jeder dintenklecker einem rechtschaffenen handwerks-
mann und künstler vorgezogen wird. Dabero es kommen ist,
dass die eltern nur die dummesten ingenia auf die handwerke
schicken; wo sie aber ein wenig gute naturalia bey einem kin-
de merken, da mus es studieren, und soll ein Doctor oder
Magister aus ihm werden; als welche Herren und cure Ehren-
vest, ja wohl gar cure Excellenz mit der zeit genennet wer-
den, und obenan sitzen: bingegen ein handwerksmann heisset
meister Niclas und bleibet meister Niclas, und mus für jenen
den hut in der hand tragen, durch welches mittel es dahin
gebracht, dass fast allezeit mehr Doctores, und, *salua venia*,
so sich nemmende gelehrte, als schuster oder schneider an einem
ort zu finden und zu haben sind. Was ist aber der effectus von
dieser übel eingeriffenen maxime? die will ich deutlich an den
tag legen: nemlich erstlich zu erlernung künstlicher manufa-
cturen, durch welsche ein Land und Landesfürst reich und
mächtig werden soll, werden lauter dumme narren und och-
senköpfe gebraucht, eben, ob gehörte nicht so viel oder mehr
naturell darzu, wenn einer ein handwerk recht excelliren, als
wenn er lernen sollte, wie er dermalinsten einem bauer einen
hochzeitbrief schreiben, oder eine supplication an seinem pfe-
ger oder richter stylisiren könne. Wie soll denn die erhebung
der manufacturen von solchen ausschüßlingen zu hoffen seyn?
Zum zweyten: wenn ein rechtschaffener kerl sein handwerk
und seine kunst wohl begriffen und excelliret hat, und darne-
benst sich selbst kendet und weis, wie hoch seines gleichen in
andern ländern ästimiret wird. siehet aber die grosse verach-
tung seiner person in seinem vaterland, so bedankt er sich für
die herberge, verlässet Deutschland, und gehet in Frankreich
oder Holland, wo er etwas geachtet wird; denn *honoris alit ar-
tem*: die ehre ist gleichsam die ernährerin der künste. Und
auf diese weise mus Deutschland des künstlers entbehren, wel-
chen

in regni felicitate stabilienda, quae ab iis expectari poterat. Magnus ille dux Sully (t) agriculturam fere solam commendabat: huic Gallos suos operam dare iubebat: arbores plantare, equorum stabula numerosa nutrire, greges magnos pascere illos cupiebat. At longe ab hac ratione recessit vir clarissimi nominis, Io. Bapt. Colbertus (u), opificiorum alendorum et excitandorum studiosissimus. Illam enim pecudum multitudinem, illam copiam victus iudicabat non posse

cken andre länder mit begierde annehmen, und in hohen ehren halten. Ist derohalben die verachtung der handwerker eine von den größten ursachen, daß die manufacturen bis dato in Deuschland nicht haben können empor kommen: hergegen sind die länder mit einem nichtnützigen, eitelem, bösen Gesindel angefüllet, welches unter dem prätext der studien in seiner jugend ein privilegirtes, ruckloses leben führet, im alter aber sich und dem vaterlande nichts nutz, sondern höchst schädlich ist; denn die Obrigkeiten dieser gesellen personaldienste vigore der privilegien, so den studien a summa maiestate ertheilt werden, im gemeinen wesen müssen beraubt seyn, und sonst sie auch dem publico nicht zuträglich, sondern bringen ihr leben mit mühsigang hinn, welches endlich zu unterhalten sie auf allerhand partiten und betrug dem publico zum höchsten präjudiz müssen bedacht seyn, und bisweilen landesverrätther, diebe und beutelschneider abgeben. Daß also über den abusum studiorum man billig ein klagelied singen sollte. Und wie an und vor sich selbst die studien gar hoch zu halten, als wäre aber auch billig nicht zu dulden, daß so indistincte ein jedweder dem studien folgen dürfe, sondern daß vielmehr die leute auf die handwerke zu weisen, damit auch die guten ingenia sich auf dieselbigen appliciren müssen.

(t) *Oeconomies d'Etat, Domestiques, politiques et militaires de Henry le Grand etc.* Vol. II. passim.

(u) *Vies des hommes illustres de la France* Tom. V. p. 249. seq.

fe non tandem moleſtam dominis ipſis eſſe. Hos enim illa abundantia ipſa cogi, vt vili pretio vicinis populis ea vendant merciumque varia genera multo carius ab iis emant. Eſſe exſtruendas opificum officinas: has tanquam fontes argenti auriſque conſiderandas eſſe. Quae quidem ſententia viri ſummi quam vera fuerit, paullo poſt exitus docuit. Confluxit enim quaſi pleno alueo incredibilis numorum copia in Galliam ex omnibus Europae regnis. Vbiſque enim habere geſtiebant homines, quae in Gallia veniſte conſiciebantur.

Neque tamen haec eo valent, quaſi agriculturam negligi velimus. Immo et aratro ſit ſuus honor, ſint agro ſui coloni. Cauendum eſt omnibus regnis ab errore Luſitaniae, quae cum olim frumento adeo abundaret, vt etiam alii regnis praeberet victum, poſt nauigationi et mercaturae adeo ſtudit, vt negligeret agriculturam, ipſaque nunc ab Anglis frumenta emat (w). Quae quidem res eo peior eſt in Luſitania, quam nec opificiis ſtudere monuimus paullo ante. Media via etiam hac in re optima eſt et tutiſſima. Agricultura ſola non, vt nunc ſunt tempora, rempubl. iuuabit: id quod praeclariffimus auctor docuit (x);
artes

(w) *Memoires Inſtructifs pour un Voyageur* P. I. p. 193.

(x) Montesquieu de l'Esprit des Loix Liv. XXIII. chap. 15.
„Dans nos Etats d'aujourd'hui les fonds de terre ſont inégalement distribués; ils produiſent plus de fruits, que ceux qui les cultivent n'en peuvent conſommer; & ſi ſon y negligé les arts et qu'on ne s'attache qu'à l'agriculture, le pays ne peut être peuplé. Ceux qui cultivent, ou ſont cultiver, ayant de fruits de reſte, rien ne les engage à travailler l'année d'enſuite: les fruits ne ſeroient point conſommés par les gens oifſs n'auoient pas de quoi les acheter. Il faut donc, que les arts s'établiffent pour qui les fruits ſoient conſommés par les labou-
bou-

artes et opificia quasi stimulos addant agriculturae et alimenta. De quo nemo dubitabit, qui viri summi verba, a nobis infra scripta, considerauerit. Habes igitur nouum argumentum, quo opificiis succurras.

Diximus breuiter sententiam nostram, cur contemptum artificum et opificum inanem censeamus, immo cur noxium eundem existimemus. Certum igitur est, cum vniuersa opificia ad instrumenta publicae salutis necessaria et honesta pertinere, tum omnibus suum esse honorem, suam dignitatem; nefas esse, iniquum et temerarium, ea aut inhonesta iudicare aut indigna ciue ingenuo: illorum vero honore atque flore iuuari et augeri commoda publica quam maxime.

bourcurs & les artisans. En un mot, ces états ont besoin que beaucoup de gens cultivent au dela de ce qui leur est nécessaire: pour cela, il faut leur donner envie d'auoir le superflu; mais il n'y a que les artisans qui le donnent.

COROLLARIA.

Luxus ciuium salutem turbat, non promouet.

Qui per vrbes vicosque cursitantes (Hausirer) mercaturae parte aliqua funguntur, tollendi sunt.

Reèle sentit Plato: male, inquit, administratae reipublicae esse indicium, in qua multi sint causarum patroni, et Medici.

Interest reipublicae, ut nemo agat mercaturam, quam qui eam proficitur.

*Nulla in vrbe plures eiusmodi esse debent opifices, quorum opera ciues tantummodo indigent, quam quot victum sibi inde quae-
rere possunt.*

CHRIST.

CHRIST. ADOLPH. KLOTZIUS

S. P. D.

IMMANVELI CAROLO HENRICO BOERNER.

Soleo ego inter ea, quae mihi, ex quo me ad vitam Academicam siue voluntas deduxit, siue casus abripuit, iucunda acciderunt, praecipue referre illam disputationum frequentiam, quam mihi oblatam fuisse recorder. Nam plures, qui vitam Academicam iniuere, idem a me postularunt, quod TIBI, Doctissime BOERNER, iam a me praestari cupis. A me in theatrum quasi illud produci voluerunt, in quo doctrinae et ingenii documenta, ad utilitatem reipubl. et sui nominis famam, posthac edituri erant, nec plane inauspicatum censuerunt Klotzianum nomen, quod praeserret primum doctrinae qualiscunque specimen. Prosecutus sum omnes bonis omnibus et votis. qui enim aliter ego? cum et omnibus omnia bene et feliciter euenire cupiam, nec possim non votis excitare animos alacritatemque et spem quasi addere iis, qui Academicae vitae suam operam addicant.

Atque

Atque TIBI, BOERNERE, eo lubentius, quicquid a me gratum,
iucundum et utile proficisci potest, obtuli, quo studiosiorem TE non
solum mei cognoui, sed quo plures quoque in TE virtutes animaduer-
ti, quae facile meum animum TIBI conciliarent. Placuit in TE,
praeter rerum vtilissimarum cognitionem variam, animus candidus,
probus, honestus, atque in primis illa agendi et cogitandi ratio, quam
virilem appellant. ideo credo, quia ii mores viros decent, virorum
proprii sunt, et plerorumque a iuuenum leuitate abhorrent. Hunc ani-
mum, hos mores, si, id quod TE facturum esse credo, serues TIBI
perpetuos, quidni sperem, TE res TVAS bene acturum, TEQUE
vitae Academicæ fructus suaues degustaturum esse? Tale enim ani-
mi robur, talem severitatem mentis morumque in primis postulat il-
lud, quod eligit, vitae genus, quod quicumque molle, bilare sem-
per et delictis affluens alius, quam quae ex recte factorum conscien-
tia, honorumque, qui semper pauci fuerunt, virorum laude et favore
orientur, putat, nae is vehementer fallitur. Laboriosa illa vita
est, postulat vigiliis et deditissimum studium animum, semperque
nos salutis publicae cum conseruandae, tum augendae et firmandae in-
tentos esse iubet. Quas partes vt recte et cum voluptate aliqua susti-
neamus, in primis opus est ea animi solida tranquillitate et honestate,
quam cum a natura TIBI tributam doctrina alueris, age, bene me-
cum de iis, quae post futura sint, sperare incipe. Immo faustissimum opti-
mumque omen habet ipsa illa huius, quo tu primordia honorum Aca-
demicorum capis, temporis felicitas, atque Fridericianae, praesentis-
simum litteris nostris nomen venerantis coram, pia laetitia. Vale.

X2338861

Pri. 45. Buchh. 20.

1771 5

P. 266.

O I
I O

CO-POLITICA

ORVM

E INANI

IA

6

EX D

N. PHILOSOPHOR.

PRO

OSOPHIA HONORIBVS

Magenta

E

O KLOTZIO

CHR

CON

ELOQV. PROFESSORE

Red

o Id cclxxi.

Yellow

IMM

Green

RICVS BOERNER

SAXO.

Cyan

E

OTIANIS.

Blue

